

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA 1 (P1)

PUDUNGWANA 2013

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 80

Memorandamo ona, o na le maqephe a 8.

Ho tshwaya Tekokutlwisiso:

- Mohlahlobuwa a se fumantshwe kotlo bakeng sa mopeleto le puo e fosahetseng dikarabong tsa bona hobane tsepamo e hodima kutlwisiso.
- Bakeng sa dipotso tse bulehileng, ha ho matshwao a tla atjwa bakeng sa E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE. Lebaka/ tshehetso ke tsona tse tla shejwa.
- Ha ho hlokahala karabo ya lentswe le le leng, ebe mohlahlobuwa o fana ka polelo, a abelwe matshwao,ebang o qatsohisitse/o sehetse mola karabo eo.
- Ha ho hlokahala dintlha/dikarabo tse pedi/tharo mohlahlobuwa a nehelane ka tse fetang moo, tshwaya tseo tse pedi/tharo.
- Ha mohlahlobuwa a sebedisitse mantswe a tswang puong esele, a se natswe, haholo ha a sa fetole moelelo wa polelo. Ha lentswe le tswang puong esele le sebedisitswe temeng mme le hlokahala karabong ya mohlahlobuwa, sena se amohelwe.
- Puo ya tikoloho e amohelwe.
- Dipotsong tseo ho nang le kgetho ho tsona, ho amohelwe tlhaku e tsamaelang le karabo e nepahetseng hammoho le karabo e ngotsweng ka botlalo.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

- 1.1 Kerekeng ✓ (1)
- 1.2 Ke mosadi ya neng a dutse le mora wa hae/ ✓
Mosadi ya neng a iphumula ka sakatuku a nto phumula le mora wa hae./
Mme wa sakatuku le mora wa hae/Mmaneo.
E le nngwe feela. (1)
- 1.3 O ne a kgathaditswe ke taba ya hore mmae ke yena feela ya neng a tseba
lekunutu la hae/mmae ke yena feela ya neng a patile taba e thata. ✓ (1)
- 1.4 Mokotlaneng wa baki/baking/ka hara baki. ✓ (1)
- 1.5 Bobedi ba na le ngwana a le mong/bobedi bo na le ngwana le Leema. ✓
Bobedi ba bona ba sehisa Leema letswalo. ✓ (2)
Bobedi ba ne ba utlwana le Leema
Tse pedi feela.
- 1.6 Batho bao ba ne ba mo qenehetse ba nahana hore o utlwisitswe bohloko ke
lefu la mme wa hae athe yena o ne a tshohile hore mosadi wa hae ha a ka
tseba ho tla etsahalang. ✓✓ (2)
- 1.7 Taba ya ngaka e tlisitswe ke lengolo. ✓✓
A hana feela ho potela ka huku yaba o menahana le mehlala o leba moo a
batlang.
E le nngwe feela. (2)
- 1.8 E mo senola e le motho ya hlokang botshepehi/ ✓✓
E mo senola e le molotsana wa motho. (2)
- 1.9 Nnete hobane ho thwe baki ya hae e ne e se e silafaditswe ke tjhoko. ✓✓ (2)
- 1.10 C/O qetella ditaba tsa hae. ✓✓ (2)
- 1.11 O ne a sa lebella hore Mmaneo a ka tla lefung. ✓✓ (2)
- 1.12 Ha e a nepahala hobane ha se ntho e ntle ho phela ka leshano/hobane
botshepehi bo bohlokwa ha batho ba phela mmoho. ✓✓

KAPA

- E, e nepahetse hobane o ne a sa batle ho qhala lelapa la hae. (2)
- 1.13
- Koloi ya bakudi/Ambulense. ✓
 - Lebokose la thuso ya pele (le nang le letshwao la sefapano). ✓
 - Lehlatsipa le ntseng le fuwa thuso ya pele.
 - Mopalami ya dutseng ka morao koloing, o behile matsoho sefahlehong
ho bontsha hore o tsaba ho sheba se etsahetseng. (2)
- Tse pedi feela.**

- 1.14 • E nngwe e na le lebone ka hodimo ha e nngwe e se na lona. ✓✓
 • E nngwe e na le bapalami ha e nngwe e se na bona. (2)
 (E le nngwe feela)
- 1.15 Ke babelaelwa kotsing e hlahileng. ✓✓
 (Ho ananelwe dikarabo tsa bahlahlobuwa) (2)
- 1.16 Eka bobedi banna bana ba tswa koloing eo hobane ho bonahala sebaka se
 feela seo ekang ba ne ba dutse ho sona pele ho kotsi ena. ✓✓

KAPA

- Banna bao ke ditsotsi tse neng di kgothotsa/tlatlapa mokganni wa koloing eo
ya fuwang thuso ya pele. ✓✓ (2)
- 1.17 E, se ka etsahala hobane re hlola re ntse re di bona ketsahalo tsa ho
 hlahelwa ke kotsi kapa tsa ho tlatlapuwa/khothotswa. ✓✓ (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****Mehopolo e lebelletsweng**

	DINTLHA		QOTSO
1.	Ba ka rekisa dikuku tikolohong ya bona, ebe ka phaello ba ithekele tseo ba di hlohang.	1.	Letsweletsa Sealetsa ya dilemo di 17, o baka dikuku ebe o di rekisa motseng.
2.	Ba ka rekisetsa metswalle le baithutimmoho dihlahiswa tsa ho ikgabisa.	2.	Kgothatso Nthume o na le akhaonto ya ho boloka tjhelete. Yena o rekisetsa metswalle le baithutimmoho dihlahiswa tsa ho ikgabisa.
3.	Ba ka itshebeletsa mabenkeleng, mafelong a beke kapa matsatsing a phomolo.	3.	O re batjha ba ka iphumanela tjhelete ka ho sebeta mabenkeleng mafelong a beke kapa matsatsing a phomolo.
4.	Ba ka hlwekisetša batho makoloi kapa dijarete tsa bona.	4.	Hape ba ka hlatswa makoloi kapa ba hlwekisetša batho dijarete.
5.	Ba ka iketsetša dikonsarete ka dihlopha tsa bona tsa mmimo.	5.	Ntle ho moo ba ka ithehela dihlopha tsa mmimo ba tshwara dikonsarete dikolong, dikerekeng le diholong tsa metse.
6.	Ba ka ithehela dikgwebo ho thusa setjhaba.	6.	'Athe tsela e nngwe e ka ba ya ho sheba se hlokwang haholo setjhabeng. E be ka mora moo ba ipulela dikgwebo tse tla thusa setjhaba tlhokong eo ya sona.'
7.	Ba ka kata dikoti mebileng e senyehileng.	7.	Ba ka boela ba iketsa dihlotshwana tse katang kapa tse kwalang dikoti mebileng e senyehileng ka hara metse ya bona, mme ba kopa teboho ya tjhelete e itseng ho bo ramakoloi.
Ho elwe hloko dipolelo tsa baithuti tse fupereng moelelo wa sehlooho.			

(Palo ya mantswe = 70)

Mohlalobuwa o lokela ho ngola kgutsufatso ya hae ka sebopeho seo a laetsweng ho e ngola ka sona.

Bahlalobuwa ba **tlameha** ho bontsha palo ya mantswe **ka nepo**.

Ho tshwaya kgutsufatso:**Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa tjena:**

- **Kabo ya matshwao a puo:**
 - Dintlha tse 1–3 tse nepahetseng aba letshwao le le 1.
 - Dintlha tse 4–5 tse nepahetseng aba matshwao a 2.
 - Dintlha tse 6–7 tse nepahetseng aba matshwao a 3.

HLOKOMELA: E leng ntlha kapa polelo nnetefatsa hore e momahane.

- **Sebopeho:**

Leha kgutsufatso e ka ngolwa ka sebopeho se sa nepahalang, e tlameha ho tshwauwa.

Palo ya mantswe:

- Batshwai ba tlameha ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
- Ho se ke ha fokotswa matshwao ha mohlalobuwa a sa fana ka palo ya mantswe kapa a fane ka palo e fosahetseng.
- Ha mohlalobuwa a fetile palo e lebelletseng ya mantswe, bala bonyane mantswe a mahlano ka hodima a lebelletseng. Ho tloha moo o se itshwenye ka a mang.
- Kgutsufatso tse kgutshwane empa di na le dintlha tsohle tsa sehlooho tse lebelletseng, di se ke tsa fuwa kotlo.

Kabo ya matshwao:

1. Matshwao a 7 dintlheng tse supileng.
2. Matshwao a 3 tshebedisong ya puo.
3. Matshwao kaofela: 10

Batshwai ba sebedise sekala sena ha ba aba matshwao:

Din	7
TP	3
Matshwao kaofela	10

ELA HLOKO:

Mohlalobuwa a se ngole dikgutsufatso tsa mantswe ntle le haeba dikgutsufatso tseo di ne di hlakisitswe temeng. Maemong a jwalo, kgutsufatso e balwe jwalo ka lentswe le feletseng. Mohlala wa palo ya mantswe:

	Polelo			Palo ya mantswe
SESOTHO	Ke	a	tsamaya.	3

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

- 3.1 Se ntlafatsa letlalo. ✓
Se fa letlalo mmala o phethahetseng.
Se lwantsha mmala o lefifi.
Se etsa hore letlalo le bohehe.
Se phatsimisa mmala wa letlalo.
(E le nngwe feela) (1)
- 3.2 Bohlokwa ba yona ke ho etsa hore bareki ba kgone ho tsebisa bahlahisi ka maikutlo/dikopo/ditlhoko tsa bona/ho kopa tlhahisoleseding. ✓ (1)
- 3.3 Ke mohopolo hobane ha ho na bonnete ba hore batho bohle ba dula ba sheba motho ya sebedisang sehlahiswa sena.
Ke mohopolo feela hobane ke puo e sebediswang ke bahlahisi ho susumetsa bareki hore ba reke sehlahiswa sena. ✓✓ (2)
(E le nngwe feela)
- 3.4 Se bontsha kgotsofalo/thabo/boitshepo hobane o kgotsofaditswe ke seo sehlahiswa se se entseng sefahlehong sa hae. ✓✓ (2)
Sefahleho sena se bontsha kananelo ya se entsweng ke sehlahiswa.
(E le nngwe feela)
- 3.5 E, a ka etsa hore ba se reke hobane ba utlwisisa hore se ntlafaditswe ha se tshwane le sa pele. ✓✓

KAPA

- Tjhe, a ke ke a etsa hore ba se reke hobane ha e be ba ne ba ntse ba sa rate dihlahiswa tsa Ponds, ba ntse ba sa tlo se reka/mongolo oo o moholo o ntshofaditsweng, o ka ba susumetsa ho se reka. ✓✓ (2)
E le nngwe feela.
- 3.6 Le no ela hloko seo le se etsang hobane Morwesi ke mahlo a mosuwehlooho ka dinako tsohle. ✓✓ (2)
Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti. [10]

POTSO YA 4

- 4.1 E mong o molelele ha e mong a le mokgutshwane ka seemo. ✓ (1)
- 4.2 Le nna ke ntse ke le ngwana. ✓ (1)
- 4.3
 - O akga matsoho. ✓
 - O ahlamisitse molomo haholo. ✓
 - Puo ya moshanyana eo foreiming eo. (2)**Tse pedi feela**
- 4.4 'bomme le a tshwana'. ✓✓ (2)
- 4.5 O itshwere thekeng/o beile matsoho thekeng/tsela eo a emeng ka yona. ✓✓ (2)
- 4.6 A/Mpho o bua haholo. ✓✓ (2)
[10]

POTSO 5

- 5.1 5.1.1 (a) e ✓ ; o ✓ (2)
- (b) ntjheba ✓ (1)
- 5.1.2 Kgarebe e ile ya kgella Lesotha metsi ka mohope o **monyenyanane/o monyane.** ✓ (1)
- 5.1.3 Ha ke a lahlehelwa ke ba heso. ✓✓ (2)
- 5.1.4 Lesotha o ile a botsa hore na e be a ka mo kgella a nwa. ✓✓
 Lesotha o ile a botsa hore na a ka mo kgella a nwa.
 Lesotha o ile a mmotsa/mo botsa hore na a ka mo kgella a nwa.
 Lesotha a botsa hore na e be a ka mo kgella a nwa.
E le nngwe feela. (2)
- 5.1.5 Ke habola motoho hobane ke nyorilwe hampe haholo. ✓✓ (2)
- 5.1.6 Ditaba tsa utlwisiswa ke kgarebe mme ya diha molala. ✓✓ (2)
- 5.1.7 Hosane ke tla mmolella lebitso la ka. ✓✓ (2)
- 5.2 5.2.1 • O tonne mahlo (o maketse). ✓
 • O behile letsoho molomong. ✓
 • O ahlamisitswe ke ho makala. ✓
Tse pedi feela. (2)
- 5.2.2 (a) Dipotso. ✓ (1)
- (b) Hodima. ✓ (1)
- 5.2.3 Tseleng ke hlooho ya khampani ya Hatabatsabatho. ✓✓ (2)
- [20]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80